

правопорушник залишається безкарним, що заохочує його до вчинення нових правопорушень.

### **Література**

1. Конституція України: прийнята 28 червня 1996 р. на п'ятій сесії Верховної Ради України // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 11. – Ст. 143.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 6. – Ст. 38.
3. Виконавча влада і адміністративне право: навч. посібник / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. – К.: Ін-Юре, 2002. – 668 с.
4. Грек Т. Б. Правова природа юридичної відповідальності: поняття, принципи та види / Т. Б. Грек // Адвокат. – 2010. – № 10. – С. 41–45.
5. Недбайло О. Законодавство про адміністративні проступки як складова частина адміністративного законодавства / О. Недбайло // Право України. – 2000. – № 3. – С. 56–62.
6. Стрельченко О. Г. Принципи адміністративної відповідальності / О. Г. Стрельченко // Право та державне управління. – 2012. – № 3. – С. 103–106.
7. Тарахонич Т. І. Принципи юридичної відповідальності в системі принципів права / Т. І. Тарахонич // Альманах права. – 2012. – № 3. – С. 284–287.

***БОБКО Тетяна Олександрівна***  
***КАПЛІЙ Олена Володимирівна***

## **КОНСТИТУЦІЙНИЙ АСПЕКТ МІЖГАЛУЗЕВОГО ПРАВОВОГО ІНСТИТУТУ ЗАСТАВИ В УКРАЇНІ**

Застава є класичним цивільно-правовим інститутом, відомим ще з часів римського приватного права. Інститут застави існує в українському законодавстві вже не одне сторіччя. Але останнім часом він переживає своєрідне відродження. Справа в тому, що в умовах планової економіки, відсутності комерційного кредитування, заборони звернення стягнення на основні фонди, інститут застави не міг отримати належного розвитку. Тому довгий час застава існувала, по суті, тільки номінально.

Сьогодні, незважаючи на наявність негативних оцінок чинного законодавства про заставу, вона є найефективнішим способом забезпечення виконання зобов'язань [1, с. 3–4].

Так, термін «застава» зустрічається в конституційному, цивільному, кримінально-процесуальному, податковому, фінансовому праві й іменуються відповідно «грошова застава», «застава», «податкова застава». Власне, така поліфункціональність терміна «застава» породжує запитання: яка причина такого неоднозначного тлумачення вказаного інституту – недосконалість юридичної техніки українського законодавця, чи, можливо, деякі ознаки застави, які характеризують її як міжгалузевий правовий інститут?

Актуальність дослідження полягає у постійно зростаючому значенні застави як юридичної форми правового забезпечення належного виконання зобов'язань.

З наукового погляду роль та значення міжгалузевого інституту застави в українському праві досліджують С. М. Андросов, М. А. Бучин, Д. М. Гриджук, Т. В. Данченко, Ю. В. Донченко, І. І. Дахова, П. Митник, С. В. Нижний, Р. Д. Сарай, Д. Е. Федорчук, А. Я. Хитра та інші.

Та розглядаючи грошову заставу варто зауважити, що не існує єдиного, визначеного законом, чи іншим нормативно правовим актом, тлумачення даного терміна. В кожній галузі права зазначаються основні положення щодо підстав застосування та шляхів реалізації.

З метою з'ясування передбаченого законом визначення поняття «застава» звертаємось до Закону України «Про заставу» від 2 жовтня 1992 року: «Застава – це спосіб забезпечення зобов'язань, якщо інше не встановлено законом. Це визначення не розкриває ролі та значення застави саме як міжгалузевого інституту, а лише вказує спільну рису застави для кожної з галузей права» [6].

В кожній з галузей права поняття «застава» спільну мету – забезпечення виконання зобов'язання, та особливий предмет регулювання цих галузей накладає певну специфічну характеристику на грошові кошти, що застосовуються в ролі застави.

Слід зазначити, що інститут грошової застави в конституційному праві використовується під час виборчого процесу. Застава в конституційному праві є відносно новим інститутом. Вперше в конституційному законодавстві з'явилася в Законі України «Про вибори народних депутатів України» від 18 листопада 1993 року та в подальшому використовувалась як на виборах депутатів Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів, а також під час виборів Президента України. Варто зазначити, що інститут грошової застави вперше з'явився на виборах Президента України в 2004 році [3, 4, 5]. Під час постійної модернізації виборчого законодавства розмір грошової застави зростав.

Довгий час побутувала думка, що грошова застава виконує функцію платіжного засобу. Це твердження було спростовано Рішенням Конституційного Суду України, яким функція грошової застави визначається як кошти, внесення яких стимулює до зваженого прийняття рішення щодо використання пасивного виборчого права, а також упереджує невинуваті витрати з державних фондів, які формуються значною мірою за рахунок платників податків [7].

Та в той же час, варто відзначити, що сам інститут грошової застави на президентських виборах в європейських країнах не відіграє такої унікальної ролі, як в Україні.

В Україні грошова застава розглядається як один виключний доказ «серйозних намірів» кандидата. Але навіть її неймовірна величина не стає на заваді сміливцям випробувати свої можливості у боротьбі чи охочим використати чиесь балотування для «технічної підтримки». Небувалий ріст обсягу застави відбувся перед президентськими виборами 2010 року.

Розглядаючи на даний момент ефективність інституту грошової застави, варто зазначити, що вона значно полегшує роботу реєстраторів (Центральної виборчої комісії) з перевірки величезної кількості підписів громадян (наприклад, у 1999 році загальна кількість підписів виборців склала майже 24 млн, з них врахованих було 16,7 млн). Зрозуміло, що така ситуація змушує Центральну виборчу комісію до «адекватного» реагування на норму закону і в кращому разі вибіркової перевірки підписних листів.

Тому, можна зробити висновок, що у конституційному праві грошова застава виступає у ролі своєрідного індикатора рівня підтримки кандидата населенням.

Застава в кримінально-процесуальному праві передбачена статтями 176 та 182 Кримінального процесуального кодексу України.

Застава в кримінальному процесі несе на меті забезпечення належної поведінки обвинуваченого або підозрюваного та виконання ними покладених на них обов'язків, шляхом внесення коштів у грошової одиниці України на спеціальний рахунок. Випадки застосування застави передбачаються Кримінальним процесуальним кодексом України та її застосування і розмір визначаються судом. При цьому враховуються певні ознаки, що характеризують обставини кримінального правопорушення, майновий та сімейний стан підозрюваного (або обвинуваченого), а також інші дані про його особу. Розмір застави повинен в достатній мірі гарантувати виконання підозрюваним (обвинуваченим) покладених на нього обов'язків та не може бути завідомо непомірним для нього [2].

Тому можна зробити висновок, що у кримінально-процесуальному праві застава гарантує виконання підозрюваним (обвинуваченим) покладеними на нього зобов'язань щодо участі та явки у судовому процесі.

Якщо розглядати інститут застави з позиції цивільного права, то застава є одним з найдавніших способів забезпечення виконання зобов'язань. Метою застави є стимулювати належне виконання зобов'язань. Належне виконання зобов'язань сприяє стабільності становища учасників цивільного обороту. Застава представляє одну з найважливіших функцій, якою визначається і сама доцільність інституту грошової застави в цивільному праві, а саме забезпечувальну.

Основною відмінністю застави в цивільному праві від кримінального чи конституційного полягає в її предметі. Так, предметом застави

може бути будь-яке майно (зокрема річ, цінні папери, майнові права), що може бути відчужене заставодавцем і на яке може бути звернене стягнення. Варто зауважити, що Цивільним кодексом України передбачається два види застави: застава та наступна застава [8].

Забезпечувальна функція застави спрямовує боржника (заставодавця) виконати покладені на нього договором чи законом зобов'язання перед кредитором.

В сучасних умовах гуманізації законодавства інститут застави поступово починає відроджуватися та набувати більш ширшого застосування.

Конституція України наділяє громадян не тільки правами але і вимагає виконання покладених на них обов'язків перед державою і грошова застава є саме тим демократичним і гуманним інструментом тиску з метою забезпечення виконання зобов'язань

Отже, можна зробити висновок, що міжгалузевий правовий інститут застави в Україні є широко розповсюдженим. Інститут застави в різних галузях права має власні специфічні особливості, пов'язані з предметом правового регулювання тієї чи іншої галузі права. В той же час має спільну рису, що їх об'єднує – основною метою застосування застави є забезпечення виконання зобов'язання однієї сторони правовідносин перед іншою.

## Література

1. Гринжук Д. М. Застава як спосіб забезпечення виконання зобов'язань / Д. М. Гринжук, В. О. Олійник. – К.: Оріяни, 2002. – 324 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року (із змін. і доп.) // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9–10. – Ст. 474.
3. Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів: Закон України від 10 липня 2010 р. № 2487-VI (із змін. і доп.) // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 35. – Ст. 491
4. Про вибори народних депутатів України: Закон України від 18 листопада 1993 р. № 4061-VI (із змін. і доп.) // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 48. – Ст. 455.
5. Про вибори Президента України: Закон України від 5 березня 1999 р. № 474-XIV (із змін. і доп.) // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 14. – Ст. 81.
6. Про заставу: Закон України від 2 жовтня 1992 року № 2654-XII (із змін. і доп.) // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 47. – Ст. 642.
7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 63 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 43 Закону України «Про вибори народних депутатів України» (справа про виборчу заставу) [Електронний ресурс]: Рішення Конституційного Суду України від 30 січня 2002 року // Режим доступу. – <http://zakon1.rada.gov.ua/>.
8. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 № 435-IV (із змін. і доп.) // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.